

תוכנית הלימודים "שבילי מורשת" לחטיבת הביניים

ממלכתי וממלכתי דתי

מבוא

תוכנית הלימודים "שבילי מורשת" נועדה לעצב מרחב למידה חינוכי ערכי עבור תלמידי חטיבת הביניים, מתוך תפיסה הרואה בזהות היהודית ישראלית תהליך מתפתח של בירור, שייכות, אחריות ומעורבות. התוכנית מבקשת ליצור חיבור בין עולמם של התלמידים לבין המורשת היהודית, התרבות הישראלית, מדינת ישראל והאתגרים הערכיים והחברתיים של החיים במדינה יהודית ודמוקרטית במאה ה-21.

התוכנית פועלת ברוח מדיניות הלמידה המתחדשת של משרד החינוך ומבקשת לקדם למידה רלוונטית, דיאלוגית, מבוססת מקום ובינתחומית. היא שמה דגש על פיתוח זהות אישית וקולקטיבית, חשיבה ביקורתית, אוריינות תרבותית וערכית, מיומנויות שיח וטיעון, ויכולת להתמודד עם מורכבות וריבוי קולות.

התוכנית מבוססת על תפיסה חינוכית הרואה בלמידה, ובפרט בגיבוש זהות, תהליך של בירור ולא של הקניה בלבד. במרכז הלמידה עומדות שאלות מניעות, דילמות מוסריות, שיח פרשני וטיעוני ומפגש עם טקסטים, סמלים, יצירות, דמויות, מרחבים וסיפורים מן המורשת היהודית והישראלית. הלומדים אינם נדרשים רק לדעת, אלא גם לשאול, לפרש, להשוות, להקשיב, לנמק, לבחור ולפעול.

התוכנית נשענת על ערכיה של מדינת ישראל כפי שהם באים לידי ביטוי במגילת העצמאות ובחוק החינוך הממלכתי, על הזיקה למורשת היהודית לדורותיה ועל מחויבות לחיזוק תחושת השייכות והאחריות לחברה ולמדינה. בתוך כך היא מבקשת לטפח בוגרים בעלי שורשים וזהות, אך גם עם פתיחות לדיאלוג, להכלה ולהתמודדות עם שאלות חברתיות, תרבותיות ומוסריות.

תוכנית הלימודים מיועדת בשנת תשפ"ז לחינוך הממלכתי והחינוך הממלכתי דתי. בהמשך התוכנית תורחב ותותאם לכלל המגזרים.

רציונל

תוכנית הלימודים "שבילי מורשת" מבקשת לעצב ולבסס זהות יהודית-ציונית מושכלת, ערכית ומודעת בקרב תלמידי חטיבת הביניים. התוכנית מבוססת על חוט שדרה ערכי לאומי יהודי וציוני, הרואה במדינת ישראל, במורשת היהודית ובסיפור ההיסטורי של העם היהודי יסוד מרכזי בעיצוב זהותם של הלומדים.

שמה של התוכנית – "שבילי מורשת" – מבטא תפיסה חינוכית הרואה במורשת מארג של שבילים. שבילים אלה נושאים עמם סיפורים, שורשים וערכים המבטאים בדרכם שאיפה לחיים של משמעות. התלמידים מוזמנים לצעוד בתוך המרחב הזה, לברר, לבחור ולעצב לעצמם "שביל תודעתי" אישי, מתוך מפגש בין עולמם הפנימי לבין עולמות תוכן, רעיונות וטקסטים שבמורשת היהודית-ציונית.

ריבוי השבילים נשען על שורש משותף – המורשת היהודית והסיפור הלאומי-ציוני – ומאפשר לתלמידים להכיר קולות שונים, פרשנויות מגוונות ותפיסות עולם שונות בתוך החברה הישראלית והעם היהודי.

הלמידה מבקשת לחזק זהות ותחושת שייכות לצד יכולת להקשיב, להכיל ולנהל מחלוקת באופן מכבד ואחראי.

ייחודו של תחום הדעת שבילי מורשת אינו בנושאים שהוא מלמד אלא באופן שבו הנושאים נלמדים, כשהצורה והתוכן שלובים זה בזה. מטרת תחום הדעת היא ביסוס זהות יהודית ציונית ותחושת שייכות, ואלו אינם רכיבי ידע שאפשר למסור ללומדים באופן ישיר וכוללני, אלא תוצר של תהליך מפגש פעיל עם ידע ועיבוד שלו ושל עמדות הנשענות עליו. על כן העקרונות הפדגוגיים של המקצוע אינם רק דרך להנגיש את התוכן אלא ביטוי שלו.

הלמידה הדיאלוגית נשענת על ההבנה שזהות אינה נמסרת אלא מתבררת ומתעצבת, ושרק מתוך התמודדות עם התנגשות בין ערכים, בחירה והכרעה, נבנית שייכות מודעת ואחראית. שיח הדילמות עומד בלב הרציונל החינוכי של התוכנית. הלמידה מכוננת לטיפוח יכולות לשקול בכובד ראש עמדות שונות, להעמיק בבירור ערכי ולגבש עמדה אישית מבוססת, ביקורתית ואחראית. עיקרו של השיח הוא טיעוני, התלמידים נדרשים לזהות ערכים מתנגשים, לבחון נקודות מבט שונות, להציג נימוקים ולהכריע באופן מושכל.

הלמידה הבינתחומית נגזרת מההבנה שזהות ומורשת אינן שייכות לתחום דעת אחד אלא מורכבות מתחומים רבים כמו היסטוריה, ספרות, פילוסופיה, מקורות יהודיים (כולל התנ"ך), אדריכלות וארכאולוגיה. ריבוי הזוויות שמהן נלמד תחום הדעת משקף את ריבוי הרבדים שמהם בנויה הזהות עצמה. פתיחת הדלת לתחומי דעת שאינם נלמדים בדרך כלל בחטיבת הביניים מציגה את המורשת מנקודות מבט ומאפשרת מבט רחב ומקיף על הסוגיות הנלמדות.

הלמידה מבוססת המקום הופכת את הזיקה לארץ ולמרחב משאלה מופשטת לחוויה ממשית, שכן השייכות אינה נלמדת מן הספר בלבד אלא ממפגש באתרים, בנופים ובמקומות, והצעידיה בהם, כפי שרמוז בשם "שבילי מורשת", היא עצמה מעשה של חיבור בין מקום, זיכרון וזהות.

התוכנית פועלת ברוח תפיסת "חטיבת הנעורים", המגדירה את חטיבת הביניים לא כגשר לתיכון, אלא כמהות פדגוגית בפני עצמה. הלמידה ממוקדת בתהליכים קוגניטיביים, בשאלות של זהות ערכים, ותהליכים חברתיים-רגשיים (SEL), המעניקים מענה למציאות המורכבת והמשתנה של גיל הנעורים. התוכנית שואפת להצמיח בוגר פעיל (בעל Agency), בעל חוסן נפשי ואוריינות גבוהה, המעצב את שלומו (Well-being) שלו ושל החברה הישראלית לגווניה.

התוכנית היא בינתחומית ובנויה במודולות גמישות כך שמנהלי החטיבה ומוריה יוכלו לבחור ביניהן, לשנות את סדרן ואת המקורות בתוכן לפי העדפתם והתאמתם לשכבת הגיל. הגמישות מאפשרת להנהלות בתי הספר ולצוותי הוראת תחומי הרוח בתוכם לארגן את ההוראה התחומית בשאר המקצועות באופן שיתמוך ויעמיק את העיסוק המורשתי בהתאמה למסמך ארגון הלמידה.

הלמידה בתוכנית מחברת בין עבר להווה, בין זהות פרטית לקולקטיבית, בין חוץ ופנים, בין מסורת לחידוש ובין ישראליות מקומית לתרבות גלובלית. היא מתבצעת באמצעות טקסטים יהודיים וישראליים, יצירות ספרות ואמנות, למידה מבוססת מקום, משימות חקר, תוצרים יצירתיים ושיח כיתתי.

מטרת העל של התוכנית

טיפול בוגרים בעלי זהות יהודית ציונית מושכלת, ערכית ומעורבת, בעלי תחושת שייכות לעם היהודי, למדינת ישראל ולמורשתם, המסוגלים לנהל שיח מורכב ומכבד, להתמודד עם דילמות ערכיות ולפעול באחריות אישית, חברתית ולאומית ולעודד לעשייה.

מטרות התוכנית

- 1. גיבוש זהות יהודית ציונית מושכלת ומבוססת ידע**

לטפח תלמידים המכירים את מושגי היסוד, הסיפורים, הדמויות, הטקסטים והאירועים המרכזיים במורשת היהודית והישראלית, מבינים את משמעותם בעיצוב הזהות האישית והלאומית, ומפתחים תחושת שייכות, אחריות ומחויבות לחברה ולמדינת ישראל.
- 2. חיזוק הקשר בין מורשת, מקום וחיים במציאות הישראלית**

לטפח תלמידים היודעים לקשור בין עבר, הווה ועתיד באמצעות חקר של מקומות, קהילות, זיכרון ומורשת, ולהבין את תרומתם לעיצוב הזהות האישית, הקהילתית והלאומית.
- 3. טיפוח תרבות של שיח, הקשבה ודיאלוג**

לטפח תלמידים המנהלים שיח מכבד ומבוסס ידע, מקשיבים לעמדות שונות, מציגים טיעונים באופן בהיר ומנומק, ומגלים פתיחות, סובלנות וכבוד כלפי מגוון זהויות, תפיסות ופרשנויות בחברה הישראלית.
- 4. עידוד יוזמה ועשייה למען החברה והמדינה**

לטפח תלמידים המתרגמים ידע, ערכים ותובנות לעשייה משמעותית, יוזמים פעולות במרחב הבית ספרי, הקהילתי והלאומי, ופועלים מתוך מחויבות לטובת הכלל, לשמירה על המורשת, לחיזוק החברה הישראלית ולעתידה.
- 5. פיתוח חשיבה ביקורתית ויכולת התמודדות עם דילמות מורכבות**

לטפח תלמידים המסוגלים לבחון דילמות היסטוריות, חברתיות וערכיות ממגוון נקודות מבט, לנתח מידע ומקורות, לזהות מתחים בין ערכים, לגבש עמדה מנומקת ולקבל החלטות מושכלות ואחריות.
- 6. פיתוח לומד עצמאי, יוצר ואחראי בעידן הדיגיטלי**

לטפח תלמידים החוקרים שאלות משמעותיות, מאתרים ומעריכים מידע ממקורות מגוונים, משתמשים באופן ביקורתי, מושכל ואתי בכלים דיגיטליים ובכלי בינה מלאכותית, ומפתחים תוצרים מקוריים המשקפים הבנה, יצירתיות ואחריות.
- 7. פיתוח מסוגלות אישית, רפלקציה ומעורבות חברתית**

לטפח תלמידים המפתחים מודעות לזהותם, לערכיהם ולעמדותיהם, מפעילים רפלקציה על תהליכי הלמידה וההתפתחות שלהם, ופועלים מתוך תחושת מסוגלות, אחריות אישית, ערבות הדדית ומעורבות בקהילה ובחברה.

עקרונות פדגוגיים

1. למידה דיאלוגית מבוססת דילמות¹

הלמידה בתוכנית נשענת על דיון פתוח בערכים העולים מתוך נושאי הלימוד כתכנים המחייבים בירור אישי ועיבוד פעיל מצד הלומד. הדיון מתבסס על שאלות ערכיות המזמנות התמודדות עם דילמה, וכן על שאלות המפתחות שיח רחב ומרחב למגוון דעות ועמדות.

שיח הדילמות מהווה את ליבת הרציונל החינוכי של תוכנית הלימודים "שבילי מורשת"². התוכנית מבקשת לטפח תלמידים בעלי זהות יהודית ציונית מודעת, ביקורתית ואחראית, המסוגלים להתמודד עם שאלות מורכבות של זהות, מוסר, חברה ומדינה בעולם משתנה ומרובה קולות. לשם כך, הלמידה אינה מסתפקת בהקניית ידע, אלא מכוונת לפיתוח יכולת לברר סוגיות ערכיות לעומק, לזהות התנגשות בין ערכים, לבחון עמדות שונות, לנמק טיעונים ולהכריע באופן מושכל ואחראי.

למידה דיאלוגית תורמת לפיתוח חשיבה מוסרית, רגישות מוסרית ויכולת שיפוט ערכית. כמו כן היא מהווה מרחב לתרגול מיומנויות רגשיות-חברתיות כגון הקשבה אמפתית, ויסות עצמי בהבעת עמדה, וניהול מכבד של מחלוקת. באמצעות הדיון התלמידים:

- מזהים ערכים ועקרונות מתנגשים.
- בוחנים נקודות מבט שונות.
- מבססים טיעונים על ידע, מקורות וניסיון אישי.
- לומדים להקשיב לעמדות מנוגדות.
- מפתחים יכולת לקבל החלטות מושכלות במצבים מורכבים.

הגישה נשענת גם על תפיסות קונסטרוקטיביסטיות ולמידה פעילה, הרואות בלומד שותף פעיל בבניית הידע והעמדה הערכית שלו. כאשר תלמידים נדרשים להתמודד עם דילמה משמעותית, רמת המעורבות הקוגניטיבית והרגשית שלהם עולה, הם משווים, מפרשים, שואלים שאלות, בוחנים חלופות ומגבשים עמדה אישית.

2. למידה בינתחומית

הלמידה מחברת בין תחומי דעת הנלמדים בחטיבת הביניים כמו היסטוריה, ספרות, תנ"ך, גיאוגרפיה, אמנות ואזרחות ותחומי דעת נוספים כמו פילוסופיה, אדריכלות וארכאולוגיה, סביב שאלות, ערכים ודילמות מן המורשת היהודית ישראלית. המבט הבינתחומי מאפשר לתלמידים לזהות קשרים בין רעיונות, טקסטים

¹ פרקטיקות להוראה איכותית – דיון בדילמה, הפורטל הפדגוגי

² הרחבה בנושא הוראה דיאלוגית ומאפייני הפרקטיקה "דיון דילמה" ב"שבילי מורשת"

ויצירות מתקופות ומתחומים שונים, לבחון סוגיות ממגוון נקודות מבט ולגבש הבנה שלמה ומעמיקה של המורשת ושל משמעותה בחייהם.

3. למידה מבוססת מקום ומרחב

הלמידה עושה שימוש במרחב הפיזי, התרבותי והקהילתי כמשאב חינוכי להבנת המורשת ולעיצוב הזהות. באמצעות מפגש עם מקומות, אתרים, סיפורים, סמלים ועדויות, התלמידים מחברים בין עבר להווה, בין זיכרון למקום ובין חוויתם האישית לסיפורו של העם והחברה בישראל, ובכך מפתחים תחושת שייכות ולמידה משמעותית.

4. למידה רלוונטית וזהותית

הלמידה מחברת בין תכני המורשת לבין עולמם של התלמידים, ומזמינה אותם לברר שאלות של זהות, שייכות, ערכים ואחריות מתוך התנסות אישית, דיון בסוגיות אקטואליות ועיסוק באתגרים חברתיים. בדרך זו הופכת הלמידה למשמעותית, מעצבת זהות ומעודדת פעילות אישית וקהילתית.

5. למידה חקרנית ויצירתית

הלמידה מעודדת את התלמידים לשאול שאלות, לחקור סוגיות, לבחון מידע ממקורות מגוונים, להסיק מסקנות וליצור תוצרים מקוריים. תהליך זה מטפח סקרנות, חשיבה עצמאית, יצירתיות ויכולת להתמודד עם אתגרי למידה במציאות משתנה.

6. שילוב בינה מלאכותית ואוריינות דיגיטלית

התוכנית מטפחת שימוש מושכל, ביקורתי ואתי בבינה מלאכותית ובכלים דיגיטליים כחלק בלתי נפרד מתהליכי הלמידה במאה ה-21. התלמידים עושים שימוש בכלים אלה לצורכי חקר, יצירה, ארגון ידע וגיבוש טיעונים, תוך פיתוח יכולת לנסח שאלות איכותיות, להעריך את אמינות המידע, לזהות הטיות ולהבחין בין עובדות, פרשנות ודעה. השימוש בבינה מלאכותית נועד להעשיר את הלמידה ולעודד חשיבה עצמאית, יצירתיות ושיקול דעת, ולא להחליף אותם.

7. הערכה מעצבת ותהליכית

ההערכה מלווה את תהליך הלמידה ומכוונת לקידום ההתפתחות האישית, החשיבה, השיח והמעורבות הערכית של התלמידים. היא מבוססת על מגוון דרכי הערכה, ובהן משימות ביצוע, תוצרים, רפלקציה והערכת עמיתים, ומדגישה את תהליך הלמידה לא פחות מן התוצר הסופי.

מבנה התוכנית

התוכנית בנויה באופן ספירלי ומתפתחת לאורך שלוש שנות חטיבת הביניים.

כיתה ז'

ציר מוביל: זהות, שייכות ומורשת

בירור מושגי יסוד בזהות יהודית ישראלית דרך שאלות של שייכות, מקום, מסורת, זיכרון, סמלים, זמן, קהילה, ריבוי זהויות ותרבות יהודית ציונית.

נושאים:

- שורשים ומסורת
- סיפורי יסוד, מרחב הזמן היהודי וסמלים כמעצבי זהות
- ארץ ישראל – זיכרון, זהות ושייכות
- העם היהודי – אחדות בתוך ריבוי זהויות
- תרבות המחלוקת וגבולותיה
- זהות יהודית ישראלית בראי הספרות והאמנות

כיתה ח'

ציר מוביל: מדינת ישראל – מחזון למציאות

דין במתח שבין זהות לאומית לבין עולם גלובלי, ובשאלות של ערבות הדדית, דמוקרטיה, יהדות התפוצות, קהילתיות ומנהיגות.

נושאים:

- ערבות הדדית – תחושת אחריות חברתית ושייכות
- ערכים יהודיים ודמוקרטיים במגילת העצמאות
- מדינת ישראל ויהדות התפוצות
- קהילות וקהילתיות – זהות משותפת רב גונית
- חזון המדינה בראי הספרות והאמנות

כיתה ט'

ציר מוביל: זהות יהודית ציונית באתגרי הזמן

המיקוד יהיה באחריות, ריבונות, מוסר, ביטחון, זיכרון והמשכיות מתוך התמודדות עם סוגיות מורכבות בחברה הישראלית.

נושאים:

- השתייכות יהודית לאומית תרבותית בתוך עולם רחב
- מסורת וחידוש – בין יהדות לישראליות
- יהודים כחוליה בשרשרת הדורות
- זהות ציונית בזמן משבר

רציונל | כיתה ז'

כיתה ז' מהווה נקודת פתיחה משמעותית בתהליך עיצוב הזהות של מתבגרים צעירים. בשלב זה התלמידים מתחילים לעבור מחשיבה קונקרטית לחשיבה מופשטת יותר, מפתחים מודעות עצמית וחברתית ומבקשים לברר שאלות של שייכות, זהות, קהילה ומקום. תוכנית "שבילי מורשת" לכיתה ז' מבקשת ללוות תהליך זה באמצעות מפגש עם מושגים, טקסטים, סמלים, סיפורים ודילמות מן המורשת היהודית ישראלית.

הלמידה בכיתה ז' עוסקת בשאלות יסוד: מה מחבר אנשים לקהילה? כיצד סמלים יוצרים שייכות? מהו הקשר שלנו לארץ ישראל? כיצד חיים עם מחלוקת? כיצד הזמן מעצב זהות? כיצד ריבוי תרבויות וקולות מעשיר את החברה? כיצד מאזנים בין קידמה לאחריות סביבתית?

הנושאים השונים נלמדים דרך דילמות ושאלות מניעות המאפשרות לתלמידים לבחון עמדות שונות, לנהל שיח מכבד ולגבש עמדה אישית. הלמידה משלבת קריאה פרשנית, דיון טיעוני, יצירה, חקר, למידה מבוססת מקום ושימוש בכלים דיגיטליים ובינה מלאכותית.

הדגש בכיתה ז' הוא על בניית תחושת שייכות וזהות לצד הכרה בריבוי זהויות וקולות. התוכנית מבקשת לאפשר לכל תלמיד ותלמידה למצוא את מקומם בתוך הפסיפס היהודי-ישראלי ולפתח יכולת לנהל שיח מורכב, אמפתי ואחראי.

מפרט תכנים, מיומנויות וערכים | כיתה ז'

תוכנית הלימודים מלווה ביחידות הוראה מותאמות לנושאי הלימוד השונים. היחידות יתפרסמו באתר המפמ"ר בספטמבר 2026.

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
שורשים ומסורת שורשים משפחתיים, קהילתיים ותרבותיים בעיצוב הזהות האישית והקולקטיבית. מושגים מרכזיים 1. שורשים – המקורות המשפחתיים, הקהילתיים והתרבותיים שמהם צומחת הזהות של האדם, והזיקה שלו למשפחתו לקהילתו ולעמו. 2. מסורת – מכלול המנהגים, הערכים, הסיפורים והטקסים העוברים מדור לדור במשפחה ובקהילה, והדרכים שבהן הם נשמרים, משתנים ומתחדשים. 3. זיכרון בין-דורי – העברת סיפורים, חוויות ואירועים	מודעות עצמית ורפלקציה – למפות את השורשים המשפחתיים והקהילתיים ולבחון כיצד הם מעצבים את הזהות האישית. – לראיין בן משפחה או בן קהילה על מסורת, זיכרון או אירוע משמעותי ולהציג את סיפורו. – לכתוב רפלקציה על מסורת משפחתית או קהילתית ולהסביר את משמעותה האישית. – להשוות בין סיפורם האישי לבין סיפורי משפחות אחרות ולזהות נקודות דמיון ושוני. אוריינות לשונית ופרשנית – לקרוא סיפורי משפחה, עדויות וטקסטים העוסקים בשורשים ובהזדהות ולזהות את הרעיונות המרכזיים בהם. – להשוות בין מנהגים ומסורות של קהילות יהודיות שונות ולבחון את מקורותיהם. – לנתח כיצד טקסטים ספרותיים מבטאים זיכרון, שייכות והמשכיות בין-דורית. – לזהות מסרים גלויים וסמויים בטקסטים העוסקים בזהות ובמורשת. תקשורת ושיתופיות – לנהל ריאיון בין-דורי ולשתף את ממצאיו במעגל שיח כיתתי. – לנהל שיח על הדמיון והשוני בין מסורות משפחתיות וקהילתיות שונות.	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית – כיצד ניתן לכבד את המורשת המשפחתית ובו בזמן לבחור באופן עצמאי בדרך החיים שלי? – על מי מוטלת האחריות לשימור המורשת – על כל אחד מבני המשפחה או רק על הדור המבוגר? היכרות וכבוד למגוון תרבויות ומורשות במדינת ישראל – כיצד מאזנים בין הרצון להשתלב בחברה לבין הרצון לשמור על הזהות הייחודית של המשפחה או הקהילה? – האם ריבוי מסורות מחזק את החברה הישראלית או מקשה על יצירת תחושת שייכות משותפת? כבוד האדם והמשפחה – כאשר בני משפחה מחזיקים במסורות שונות, כיצד ניתן לשמור על אחדות המשפחה לצד כיבוד השונות?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
משמעותיים מדור לדור בבסיס לזהות ולתחושת שייכות. 4. זהות אישית וזהות קולקטיבית - היחס בין מי שאני כפרט לבין השתייכותי למשפחה, לקהילה ולעם, והאופן שבו שתי הזהויות מושפעות זו מזו. 5. מסורת ובחירה – המתח הפורה בין מחויבות למורשת המשפחתית והקולקטיבית לבין חירותו של האדם לעצב את דרך חייו ולבחור מה לאמץ, מה לחדש וממה להיפרד.	– לקיים דיון על המתח בין מסורת משפחתית לבחירה אישית, לנמק עמדה ולהגיב לטיעוני אחרים בכבוד. – ליצור יחד "מפת שורשים כיתית" המציגה את הפסיפס התרבותי של הכיתה. – לתת משוב לעמיתים על סיפורי המשפחה תוך הקשבה, אמפתיה וכבוד לנקודות מבט שונות. אוריינות דיגיטלית ובינה מלאכותית – להשתמש בכלי AI ליצירת עץ משפחה או מפת שורשים חזותית. – ליצור פודקאסט או סרטון קצר המתעד מסורת משפחתית או קהילתית. – להקים גלריה דיגיטלית המציגה מסורות, חפצים וסיפורי משפחה. – לבחון באופן ביקורתי מידע דיגיטלי על מקורות משפחה ומורשת ולהצליבו עם מקורות נוספים.	– עד כמה הזהות שלנו נקבעת על ידי המשפחה שממנה באנו ועד כמה ניתן לעצב אותה על ידי הבחירות שאנו עושים לאורך חיינו?
סיפורי יסוד, מרחב הזמן היהודי וסמלים כמעצבי זהות מושגים מרכזיים 1. סיפור יסוד – סיפור היסטורי או אלגורי מכונן בתולדות קהילה או עם, שמעצב את הזיכרון המשותף ומשקף את הערכים של הפרט והקהילה לאורך הדורות.	מודעות עצמית ורפלקציה – לזהות סיפורי יסוד, מועדים וסמלים הנוכחים בחייהם האישיים והמשפחתיים ולבחון את משמעותם עבורם. – לכתוב רפלקציה על חג או מועד משמעותי בחייהם ולבחון כיצד הוא מחבר אותם ללוח השנה היהודי. – להשוות בין דרכי ציון המועדים בביתם לבין מנהגי קהילות אחרות ולזהות דמיון ושוני. אוריינות לשונית ופרשנית – לקרוא סיפורי יסוד וטקסטים מכוננים מן המקורות ולזהות את רעיונותיהם המרכזיים.	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית – כיצד ניתן לשמר את זיכרון סיפורי העבר, כאשר הם מעוררים מחלוקת במציאות של ימינו? – כאשר קיימות פרשנויות שונות לאותו אירוע היסטורי, האם יש להציג את כולן או לבחור בנרטיב משותף אחד? – כיצד ניתן לאזן בין הצורך בחיזוק הזיכרון המשותף לבין החשיבות של הכרה במגוון הזיכרונות של קבוצות שונות בחברה?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
2. טקסט קאנוני – טקסט מן המקורות שיש לו מעמד מרכזי בתרבות, ושדורות של קוראים שבים אליו ומפרשים אותו מחדש ברוח זמנם. 3. מרחב הזמן היהודי – מערכת החגים והמועדים וטקסי מעגל החיים המארגנים את הזמן היהודי ויוצרים מחזור של זיכרון, משמעות ושייכות בחיי הפרט והכלל. 4. סמל – ייצוג חזותי או מוחשי של רעיון, ערך או זיכרון משותף, שמשמעותו מתעצבת ומקבלת משמעות מתוך ההקשר התרבותי שלו.	– לפרש סמלים יהודיים וישראלים ולבחון כיצד השתנתה משמעותם לאורך הדורות. – לאתר סמלים יהודיים וישראלים במרחב הציבורי הקרוב ולבחון כיצד הם מעצבים זהות ושייכות במקום. – להשוות בין פרשנויות שונות לאותו סיפור יסוד או טקסט מכונן ולנמק את הפרשנות המועדפת עליהם. – לנתח כיצד לוח השנה היהודי מארגן זמן, זיכרון ומשמעות בחיי הפרט והקהילה. תקשורת ושיתופיות – לנהל שיח פרשני על סיפור יסוד או סמל ולנמק עמדות שונות ביחס למשמעותו. – לתכנן יחד ציון מועד כיתתי המשלב טקסטים, סמלים ומנהגים ממסורות שונות. – להציג בפני הכיתה סמל או מועד משמעותי ולהסביר את מקומו בזהות האישית והקולקטיבית. – לתת ולקבל משוב תוך כבוד לפרשנויות ולמסורות מגוונות. אוריינות דיגיטלית ובינה מלאכותית – ליצור ציר זמן דיגיטלי של לוח השנה היהודי המשלב מקורות, תמונות וסיפורים. – להשתמש בבלי AI להשוואת גלגוליו של סמל יהודי או ישראלי לאורך הדורות. – להפיק פודקאסט, סרטון או תערוכה דיגיטלית המציגים סיפור יסוד או טקסט מכונן ואת משמעותו כיום.	– באיזו מידה חברה יכולה לבנות עתיד משותף בלי זיכרון קולקטיבי משותף? – האם סמלים לאומיים צריכים לשקף מסורת היסטורית או גם את פניה המשתנים של החברה? – כיצד לוח השנה משמר את המורשת ובו בזמן מתעדכן בהתאם לשינויים בחברה? – כאשר ערכים בני זמננו מתנגשים עם מסרים בטקסטים עתיקים, כיצד נכון לאזן ביניהם? – מהי ההשפעה של שילוב אמצעים דיגיטליים ובינה מלאכותית על האיזון שבין העשרת המורשת לבין שמירה על האותנטיות שלה?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
	לעצב סמל המייצג רעיון או ערך מופשט באמצעות כלים דיגיטליים וכלי AI תוך מתן פרשנות אישית חזותית.	
ארץ ישראל – זיכרון, זהות ושייכות מושגים מרכזיים 1. שייכות למקום – הזיקה הרגשית, התרבותית וההיסטורית של אדם וקהילה למקום, הנבנית מזיכרון משותף ומחוויה אישית כאחד. 2. אתר מורשת (במובן רחב Lieu de Mémoire) – האופן שבו אתרים, נופים ומבנים נושאים את הזיכרון הפרטי או המשותף ומעצבים את הזהות ותחושת השייכות שלו. 3. נוף תרבותי – המרחב הפיזי כטקסט: אדריכלות, ארכאולוגיה ונוף המספרים את סיפורם של המקום ושל האנשים שחיו בו. 4. תיקון עולם – התפיסה היהודית הרואה באדם שותף באחריות לשיפור	חשיבה ביקורתית - להשוות בין מקורות מקראיים, היסטוריים וספרותיים המתארים את הקשר לארץ ישראל ולזהות נקודות דמיון ושוני ביניהם. - לנתח כיצד אירועים היסטוריים, מקומות ואתרים עיצבו את תחושת השייכות של קבוצות שונות לאורך הדורות. - לבחון כיצד ייצוגים שונים של ארץ ישראל משקפים תפיסות זהות מגוונות. - לגבש עמדה מנומקת לגבי משמעותה של ארץ ישראל בזהות היהודית והישראלית כיום. אוריינות לשונית ופרשנית - לקרוא ולפרש טקסטים, שירים ויצירות העוסקים בארץ ישראל, בזיכרון ובשייכות. - לנתח סמלים, דימויים ומטאפורות המבטאים קשר למקום ולזהות. - להשוות בין יצירות מתקופות שונות ולבחון כיצד השתנה ייצוג הארץ לאורך השנים. - להסביר כיצד טקסטים ויצירות תורמים לעיצוב הזיכרון הקולקטיבי. מודעות עצמית ורפלקציה - לכתוב על מקום בארץ בעל משמעות אישית ולהסביר את הקשר בינו לבין תחושת השייכות. - ליצור מפת זיכרונות אישית המשלבת מקומות משמעותיים בחיי התלמיד ובמשפחתו. - לנהל רפלקציה על משמעות המושגים "בית", "מולדת" ו"שייכות".	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית - האם תחושת שייכות לארץ נוצרת בעיקר מההיסטוריה המשותפת או מהחוויה האישית? - האם אפשר להרגיש שייכות עמוקה למקום גם בלי לגור בו? - כיצד המרחב הציבורי צריך לשקף את קבוצות האוכלוסייה השונות בישראל? - כיצד מאזנים בין פיתוח המדינה לבין שמירה על נכסי המורשת? - האם האחריות לשמירת הארץ היא חובה אישית או בעיקר אחריות המדינה? כבוד האדם והמשפחה - כיצד מכבדים זיכרונות שונים הקשורים לאותו מקום? - כיצד משפיעה תחושת השייכות למקום על האחריות כלפיו? אחריות חברתית, סביבתית וצדק בין-דורי - כיצד מאזנים בין צרכי החברה כיום לבין אחריותנו לעתיד?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
העולם ולתקנתו, המתורגמת למחויבות מעשית כלפי האנושות והסביבה. 5. אחריות סביבתית וצדק בין-דורי – המחויבות לשמירה על נופי הארץ ומשאביה, מתוך הכרעה מתמדת בין צורכי הפיתוח בהווה לבין חובתנו להותיר ארץ ראויה לדורות הבאים.	אוריינות מידע וחשיבה ביקורתית – לחקור אתר או מקום בסביבה הקרובה ולבחון את סיפורו ההיסטורי, התרבותי והערכי. – לנתח כיצד אדריכלות, ארכאולוגיה ונוף תרבותי מספרים את סיפורו של מקום, תוך שילוב ידע מתחומי דעת שונים. – לתעד ממצאים מסיור לימודי באמצעות צילום, רישום וריאיון. – לקשר בין המקום הנחקר לבין הסיפור הלאומי, הקהילתי והאישי. – להציג את תוצרי החקר ולשתף בתובנות על הזיקה בין מקום לזהות. אוריינות דיגיטלית ובינה מלאכותית – ליצור מפה דיגיטלית של אתרים מרכזיים הקשורים לסיפור הלאומי והאישי. – להשתמש בכלי AI להשוואת תיאורים היסטוריים ותרבותיים של אותו מקום. – ליצור סיור דיגיטלי או מצגת אינטראקטיבית סביב אתר משמעותי בארץ. – לבחון באופן ביקורתי מידע חזותי ודיגיטלי על אתרים היסטוריים ולהצליבו עם מקורות נוספים.	– האם מותר לפגוע בנוף ובטבע כדי לשפר את איכות החיים של בני האדם? – האם טובת הקהילה המקומית צריכה לגבור על טובת הציבור הרחב?
העם היהודי – אחדות בתוך ריבוי זהויות עדות, תרבויות וקולות בתוך העם היהודי והחברה הישראלית.	מודעות חברתית – ריאיון עם בן משפחה או בן קהילה שעלה לישראל ותייעוד סיפור העלייה והקליטה. – השוואת סיפורי עלייה מקהילות שונות וזיהוי נקודות דמיון ושוני. – סימולציה של מפגש בין בני קהילות שונות המתמודדים עם אתגר משותף. חשיבה ביקורתית	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית – כיצד ניתן לאזן בין הזכות של כל עדה לשמר את ייחודה ובין השאיפה לאחידות? מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – האם אחדות מחייבת הסכמה?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
עליות והשפעתן על החברה הישראלית. מושגים מרכזיים 1. אחדות וריבוי – התפיסה שהעם היהודי כמו גם החברה הישראלית מורכבים מקהילות, מסורות וזהויות מגוונות, והצורך באיזון בין המשותף לייחודי. 2. עלייה וקליטה – תהליכי ההגירה של קהילות יהודיות לישראל, סיפוריהם האישיים והקהילתיים של העולים, והשפעתם על עיצוב החברה הישראלית. 3. רב-תרבותיות – מציאות חברתית שבה קבוצות בעלות תרבויות ומסורות שונות חיות יחד, והשאלה כיצד לקיים חיים משותפים מתוך כבוד הדדי ושוויון. 4. זהות קהילתית – המורשת, המנהגים והזיכרון הייחודיים לכל קהילה ישראלית, ומקומם בזהותו	– השוואת תיאורי העליות בספרי לימוד, תמונות, עדויות ומקורות היסטוריים שונים. – בחינת תרומתן של העליות לעיצוב החברה הישראלית מזוויות ראייה שונות. – ניתוח ייצוגן של קהילות שונות באמצעי התקשורת וביצירות תרבות. – דיון בצורך לאזן שבין שימור זהות קהילתית לבין יצירת זהות ישראלית משותפת. התנהלות חברתית – תכנון תערוכה קבוצתית המציגה את תרומתן של קהילות שונות לחברה בישראל. – עבודה שיתופית להכנת "פסיפס הזהויות" של הכיתה או בית הספר. – קבלת החלטות משותפת כיצד להציג את מגוון התרבויות באופן שוויוני ומכבד. – קיום שולחנות עגולים בנושא חיים משותפים בחברה רב-תרבותית. אוריינות דיגיטלית – יצירת מפת עליות אינטראקטיבית באמצעות כלי AI וכלים דיגיטליים. – הפקת סרטון קצר המציג את סיפורה של קהילה יהודית אחת. – השוואת ייצוגים דיגיטליים של קבוצות שונות ובחינת הטיות אפשריות. – שימוש בבינה מלאכותית לאיסוף מידע על תרומת העליות תוך אימות המידע ממקורות נוספים. אוריינות גלובלית – להכיר קהילות יהודיות ברחבי העולם ולהשוות בין מסורותיהן ואורחות חייהן. – לבחון את הזיקה ההדדית בין יהדות ישראל ליהדות התפוצות בעבר ובהווה.	– האם ראוי שמדינת ישראל תשקול את עמדות יהדות התפוצות בהכרעות משמעותיות, גם כאשר הן שונות מעמדת אזרחיה? כבוד האדם והמשפחה – כיצד מאזנים בין שמירה על הזהות העדתית לבין הזהות הישראלית?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
של הפרט לצד הזהות הלאומית המשותפת. 5. יהדות התפוצות – הקהילות היהודיות ברחבי העולם, אורחות חייהן ומסורותיהן, והזיקה ההדדית בין לבין מדינת ישראל והחברה הישראלית.	– לנתח כיצד תהליכים גלובליים - הגירה, תקשורת ותרבות - משפיעים על הזהות היהודית בישראל ובעולם. – לנהל שיח מכבד עם נקודות מבט הצומחות מהקשרים תרבותיים שונים.	
תרבות המחלוקת וגבולותיה מחלוקת כמרכיב בתרבות היהודית והישראלית גבולות חופש הביטוי כללי שיח דמוקרטי מושגים מרכזיים 1. מחלוקת לשם שמים – מושג מן המקורות (אבות ה' יז) המבחין בין מחלוקת עניינית שמטרתה בירור האמת והעשרת החברה, לבין מחלוקת הרסנית הנובעת ממניעים אישיים ומפרקת את המשותף. 2. תרבות המחלוקת – המסורת היהודית הרואה בריבוי דעות ובויכוח ערך חיובי, המשתקף	אוריינות לשונית – לנתח מחלוקות יסוד מן המקורות היהודיים ולזהות מבנה הטיעונים של כל צד. – לקיים דיון מובנה לפי כללי שיח מוסכמים. – לנסח שאלות המקדמות הבנה ולא רק שכנוע במהלך הדיון. חשיבה ביקורתית – להשוות עמדות שונות כלפי אותה מחלוקת ובחינת הנימוקים לכל עמדה. – לזהות כשלים לוגיים וטענות רגשיות בדיונים ציבוריים. – בחינת ההשלכות האפשריות של הכרעות שונות בדילמות ציבוריות. – להעריך אמינות מקורות מידע העוסקים במחלוקות חברתיות. חשיבה ביקורתית ואוריינות לשונית – לנסח טענה ברורה ולבסס אותה על נימוקים, על מקורות ועל דוגמאות. – להבחין בין טענה, נימוק וראייה בטיעונים של אחרים. – להציג טיעון נגדי ולהגיב לו באופן ענייני ומכבד.	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית – האם יש ערך גם למחלוקת שאינה מסתיימת בהסכמה? – האם נכון לשמר מחלוקות היסטוריות כחלק מהמורשת? – מה מבחין בין "מחלוקת לשם שמים" המעשירה את החברה לבין מחלוקת המפרקת אותה? מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – מתי ראוי להגביל את חופש הביטוי? – כיצד ניתן לאפשר דעות שונות להישמע במרחב הציבורי? – כיצד לאזן בין שמירה על אחדות החברה ובין חופש הביטוי?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
במבנה השיח של המשנה והתלמוד ובשימור דעות המיעוט לצד ההלכה שנפסקה. 3. חופש הביטוי וגבולותיו – זכות היסוד הדמוקרטית להשמיע כל דעה במרחב הציבורי, והגבולות הקיימים בחוק כאשר הביטוי פוגע באחרים או מסכן את החברה. 4. שיח דמוקרטי – מרחב תקשורתי המאפשר חילופי רעיונות חופשיים, שוויוניים ופתוחים בין המשתתפים, במטרה להגיע להסכמות, לקבל החלטות ולקדם את טובת הכלל.	– לבחון מחדש את העמדה בעקבות טיעונים משכנעים ולנסח הכרעה מנומקת. התנהלות חברתית – לערוך סימולציה של דיון ציבורי שבו על המשתתפים להגיע להסכמות למרות מחלוקות. – לתרגל הקשבה פעילה ומשוב בונה במהלך דיון. – לפעול בקבוצות שבהן כל תלמיד מייצג עמדה שונה. אוריינות דיגיטלית – להשוות תגובות ברשתות החברתיות לאותה סוגיה ציבורית ולזהות סגנונות שיח שונים. – לעשות שימוש בכלי AI להצגת מגוון טיעונים סביב דילמה אחת ולהשוות ביניהם. – לזהות מידע כוזב (Fake News) הקשור למחלוקות ציבוריות ובדיקת אמינותו. – ליצור פודקאסט או סרטון המציג מחלוקת באופן מאוזן ומבוסס מקורות.	צדק חברתי וערכות הדדיות – האם האחריות לשיח מכבד מוטלת באופן שווה על כל משתתף או שאחריות יתרה מוטלת על בעלי ההשפעה?
זהות יהודית בראי הספרות והאמנות ספרות ואמנות כביטוי לזהות יהודית ישראלית, זיכרון, שייכות וריבוי קולות. מושגים מרכזיים	פרשנות חזותית וספרותית – לנתח יצירות ספרותיות ואמנותיות המבטאות זהויות יהודיות ישראליות מגוונות. – להשוות בין פרשנויות שונות לאותה יצירה ולזהות כיצד כל פרשנות משקפת תפיסת עולם אחרת. – לזהות סמלים, דימויים ומוטיבים ביצירות ולהסביר את תרומתם להבניית זהות וזיכרון.	מחויבות לערכי המורשת והזהות התרבותית – האם יצירה אמנותית שמפרשת מחדש את המסורת פוגעת בה או תורמת להתפתחותה? – במה תורמת האמנות להבנת הזהות היהודית ציונית ולעיצובה?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
1. ייצוג – הדרך שבה ספרות ואמנות מציגות זהות, זיכרון ומציאות, מתוך הבנה שכל ייצוג משקף בחירה, נקודת מבט ותפיסת עולם. 2. פרשנות – תהליך הענקת המשמעות ליצירה, שבו הקורא או הצופה נפגש עם הטקסט או הדימוי, מתוך הכרה שייצירה אחת יכולה לשאת פרשנויות שונות ולגיטמיות. 3. סמל, דימוי ומוטיב – אבני היסוד של השפה הספרותית והאמנותית, שבאמצעותן היצירה מבטאת רעיונות, רגשות וזיכרון מעבר למילים המפורשות. 4. אמנות וזיכרון קולקטיבי – כוחה של היצירה, בספר, בשיר, באנדרטה או באמנות רחוב, לעצב את מה שהחברה זוכרת, את מי שהיא מנציחה ואת האופן שבו היא מספרת את סיפורה.	– לנסח פרשנות אישית ליצירה תוך הסתמכות על הטקסט או היצירה החזותית. חשיבה יצירתית וביטוי אישי – להשוות בין יצירות מתקופות שונות ולבחון כיצד השתנתה תפיסת הזהות היהודית ישראלית לאורך הזמן. – ליצור יצירה מקורית המבטאת זהות אישית או קהילתית בהשראת יצירה שנלמדה. – לדון באופן שבו אמנות משפיעה על תפיסות, רגשות וזיכרון קולקטיבי. חשיבה ביקורתית, אוריינות מידע וחשיבה יצירתית – לקשר בין יצירה ספרותית או אמנותית לבין הקשרה ההיסטורי, החברתי והערכי באופן בינתחומי. – לשלב ידע ממקורות יהודיים, מהיסטוריה, מספרות ומאמנות בניתוח סוגיה אחת. – להשוות כיצד רעיון אחד בא לידי ביטוי בתחומי דעת שונים. – לנתח יצירת אמנות במרחב הציבורי - אנדרטה, פסל או אמנות רחוב - ולבחון כיצד היא מעצבת זיכרון וזהות של מקום. – ליצור תוצר המשלב מלל, דימוי חזותי וקול סביב שאלות זהות. התנהלות חברתית – לתכנן תערוכה קבוצתית המציגה יצירות סביב נושא משותף של זהות ומורשת. – לנהל שיח פרשני שבו כל תלמיד מציג ומנמק את פרשנותו ליצירה. – לתת ולקבל משוב על יצירות תוך שימוש בשפה מכבדת ומבוססת טיעונים.	– האם לכל דור הזכות לעצב מחדש את סמלי התרבות והמורשת? מחויבות לערכי מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – האם לאמנות יש אחריות לעצב את דמותה של החברה או שתפקידה רק לשקף את המציאות? – האם נכון להציג במרחב הציבורי יצירות המעוררות מחלוקת סביב זהות, לאום או מסורת? היכרות וכבוד למגוון תרבויות ומורשות במדינת ישראל – כיצד מאזנים בין שמירה על הזהות התרבותית של קבוצה אחת לבין מתן מקום לקולות אחרים? – כיצד אמנות יכולה לקרב בין אנשים בעלי זהויות שונות גם כאשר הם חלוקים בעמדותיהם?

ידע ומוקדי הלימוד	מיומנויות	דיון ערכי
5. ריבוי קולות – ההכרה שהזהות היהודית הישראלית מתבטאת ביצירות מגוונות המשקפות קהילות, דורות והשקפות שונות, והשאלה כיצד נותנים מקום לקולות כולם.	– ליצור מיצג משותף המשלב יצירות אישיות סביב שאלת זהות מרכזית. אוריינות דיגיטלית ובינה מלאכותית – להשתמש בכלי AI ליצירת פרשנויות חזותיות שונות לאותה יצירה ולהשוות ביניהן. – ליצור גלריה דיגיטלית המאגדת יצירות בנושא זהות יהודית ישראלית. – להפיק פודקאסט או סרטון המציג ניתוח של יצירה והקשרה התרבותי. – לבחון באופן ביקורתי כיצד כלים דיגיטליים ובינה מלאכותית משפיעים על יצירה, פרשנות ושימור המורשת.	